

Viešųjų pirkimų vertinimo rodiklių analizė

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. birželio 21 d. nutarime Nr. 478 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimo Nr. 1133 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimo Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ ir jį keitusių nutarimų pripažinimo netekusiais galios“ pakeitimo“ 2022 metams nustatytas tikslas – ne mažiau kaip 50 procentų viešųjų pirkimų turės būti vykdomi kaip žalieji viešieji pirkimai. Taip pat 2022 m. sausio mėnesio pasikeitė Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – Viešųjų pirkimų įstatymas) nuostatos dėl pirkimų, kuriuos atliekant ekonomiškai naudingiausias pasiūlymas išrenkamas tik pagal kainą, vertė – tokie pirkimai kiekvienais kalendoriniais metais negalės sudaryti daugiau kaip 50 procentų bendros perkančiosios organizacijos pirkimų vertės. Atsižvelgus į šias nuostatas Nacionalinio visuomenės sveikatos centro prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – NVSC) direktoriaus įsakymu Nr. VKE-132 „Dėl viešųjų pirkimų stebėsenos rodiklių reikšmių vertinimo ir paviešinimo“ Viešųjų pirkimų rodiklių stebėseną buvo papildyta 2 papildomais rodikliais: **„Žaliųjų pirkimų skaičiaus/vertės dalis, proc.“** ir **„Pirkimų, kuriems taikytas kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijus, vertės /skaičiaus dalis nuo visų pirkimų vertės/skaičiaus, proc.“**.

Pirmasis rodiklis **„Bendra viešiesiems pirkimams išleidžiama suma, Eur“**. Rodiklis parodo sudarytų viešųjų pirkimų sutarčių vertę eurais. Jis apskaičiuojamas sumuojant pirkimų vykdytojų pateiktose pirkimų procedūrų ataskaitose, pirkimų metinėse ataskaitose ir per Centrinę perkančiąją organizaciją (toliau – CPO) vykdytų pirkimų ataskaitose nurodytas įvykusių pirkimų sutarčių vertes eurais už kiekvienus kalendorinius metus atskirai. Siektina reikšmė nenustatoma. Šis rodiklis yra kintantis ir priklauso nuo konkrečiais metais vykdomų pirkimų skaičiaus ir verčių. Pvz. 2020 m. šis rodiklis buvo 1529754,33 eurų, 2021 m. - 1190444,73 eurų. Atlikus viešųjų pirkimų procedūras per tris 2022 m. ketvirčius prekių ir paslaugų buvo įsigyta už 844967,96 eurus.

Antrasis rodiklis **„Centralizuotų pirkimų skaičiaus/vertės dalis nuo visų pirkimų skaičiaus/vertės, procentais“** parodo, kokią pirkimų (tarptautinės vertės ir supaprastintų) dalį sudaro centralizuoti pirkimai (pagal vertę ir pagal skaičių). Rodiklis apskaičiuojamas kaip centralizuotai vykdytų pirkimų santykis su visais įvykusiais pirkimais (pagal vertę ir skaičių) pagal pirkimų procedūrų ir per CPO vykdytų pirkimų ataskaitų duomenis. Siektina reikšmė didėjanti.

Centralizuoti pirkimai pagal vertę paskutinius 3 metus sudarė apie 30 proc. nuo visų vykdytų pirkimų. 13,3 proc. centralizuotų pirkimų sutarčių vertė buvo mažesnė negu 100 eurų. 2022 m. III ketvirtį buvo įvykti 334 viešieji pirkimai, iš kurių 44 vykdyti per CPO (12,2 procentai). Pagal vertę centralizuoti viešieji pirkimai sudarė 24,24 procentus nuo visų pirkimų vertės. Išanalizavus NVSC 2020–2021 m. vykdytus viešuosius pirkimus matyti, kad dar yra galimybių didinti pirkimų per CPO vertę (kaip pavyzdys galėtų būti centralizuotas biuro popieriaus pirkimas, draudimo paslaugų, elektros energijos pirkimai). Pirkimų organizatoriams rekomenduota apjungti NVSC departamentuose vykdomus smulkius pirkimus per CPO ir efektyviau panaudoti įstaigos lėšas. Per 2022 m. tris ketvirčius buvo įvykdytas centralizuotas biuro popieriaus pirkimas. Taip pat buvo atliktas bandomasis motorinių transporto priemonių draudimo paslaugų pirkimas per CPO. Paslaugos nusipirktos pigiau ir Turto ir ūkio skyriaus specialistams rekomenduota ateityje šias paslaugas pirkti per CPO. Atsisakyta pirkti elektros energiją įstaigos garažams, nes elektros energiją rinkoje buvo galima įsigyti pigiau, nei CPO kataloge.

Trečiasis rodiklis **„Atliktų rinkos konsultacijų skaičiaus dalis nuo bendro įvykusių pirkimų skaičiaus, procentais“**. Šis rodiklis parodo pirkimų vykdytojų dialogo su rinkos dalyviais dažnį. Rinkos konsultacijos leidžia pirkimų vykdytojams tinkamai pasirengti pirkimui, o potencialiems tiekėjams geriau suprasti pirkimų vykdytojų poreikius, parengti konkurencingus, kriterijus atitinkančius pasiūlymus. Siektina reikšmė didėjanti.

Viešųjų pirkimų įstatymo 27 straipsnio 1 dalies nuostatos, galiojusios iki 2021 m. pabaigos, įtvirtino teisę vykdyti rinkos konsultacijas, bet ne prievolę. Tačiau nuo 2022 m. sausio 1 d. rinkos konsultacijos tam tikrais atvejais tampa privalomos, t. y. rinkos dalyvių konsultacijos privalomos pirkimo, apie kurį turi būti skelbiama, išskyrus mažos vertės pirkimą, atveju, jeigu per paskutinius 12 mėnesių atliekant paskutinį tokių pačių ar panašių prekių, paslaugų ar darbų pirkimą, apie kurį buvo privaloma skelbti, išskyrus mažos vertės pirkimą, nebuvo gauta nė viena arba gauta tik viena tinkama paraiška ar pasiūlymas.

2018–2019 m. įsigyjami pirkimo objektai buvo paprasti ir tam, kad būtų tinkamai nustatyti jiems keliami reikalavimai, nereikėjo turėti specifinės informacijos/žinių. Praktika įsigyjant tuos pačius pirkimo objektus metai iš metų jau yra susiformavusi ir nusistovėjusi, su konkrečiu projektu susijusios rizikos yra tipinės, todėl gerai žinomos bei gana paprastai suvaldomos. 2021 m. vykdytiems pirkimams rinkos konsultacijos būtų buvusios naudingos, tačiau dėl COVID-19 ligos suvaldymo reikėjo reaguoti labai greitai ir viešuosius pirkimus vykdyti trumpiausiais terminais, todėl buvo apsiribota rinkos tyrimu. Rinkos konsultacijos nebuvo vykdomos ir rodiklio reikšmė 2020 m. ir 2021 m. lygi 0.

2022 m. II ketvirtį buvo vykdyta viena rinkos konsultacija dėl Užkrečiamųjų ligų ir jų sukėlėjų valstybės informacinės sistemos modernizavimo paslaugų pirkimo. Konsultacija buvo naudinga. Pirkimo procedūros vyko sklandžiai ir minimaliais terminais, kadangi konsultacijos metu buvo atsižvelgta į tiekėjų pastabas ir išsiaiškinti esminiai klausimai, galintys ilgam sutrukdyti pirkimo procedūrą ar netgi nulemti jos nutraukimą.

Rodiklis „**Pirkimų iš „vieno tiekėjo“ skaičiaus dalis, procentais.**“ „Vieno tiekėjo“ pirkimai (be mažos vertės pirkimų, kurių vertė iki 10 000 eurų be PVM). Rodiklis parodo viešųjų pirkimų dalį, kai konkurse dalyvavęs vienintelis tiekėjas neturėjo konkurencijos. Siektina reikšmė mažėjanti.

2020 m. pirkimų iš „vieno tiekėjo“ skaičiaus dalis procentais sudarė 0,64 proc., o pagal vertę siekė 38,5 proc. 2021 m. pirkimų iš „vieno tiekėjo“ skaičiaus dalis procentais sudaro 1,0 proc., o pagal vertę – 32,2 proc. Nežymus skaičiaus reikšmės didėjimas susijęs su COVID-19 ligos suvaldymu, Užkrečiamųjų ligų, galinčių išplisti ir kelti grėsmę, stebėsenos ir kontrolės informacinės sistemos palaikymu, priežiūra ir jos tobulinimo, programavimo darbais.

2022 m. I–III ketvirtį pirkimų iš „vieno tiekėjo“ skaičiaus dalis procentais sudaro 1,2 proc., o pagal vertę siekė 8,48 proc.

Rodiklis „**Žaliųjų pirkimų skaičiaus/vertės dalis, proc.**“ Rodiklis parodo, kokia yra žaliųjų pirkimų (skaičius, vertė) dalis, palyginti su visų pirkimų apimtimi (skaičiumi, verte). Rodiklis apskaičiuojamas kaip žaliųjų pirkimų skaičiaus/vertės santykis su visų įvykusių pirkimų skaičiumi/verte pagal pirkimų procedūrų ir per CPO vykdytų pirkimų ataskaitose nurodytą įvykusių pirkimų skaičių. Siektina reikšmė didėjanti.

2021 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime Nr. 478 „Dėl žaliųjų pirkimų tikslų nustatymo ir įgyvendinimo“ nustatyta, kad perkančiosios organizacijos, atlikdamos visus pirkimus, išskyrus pirkimus, vykdomus žodžiu sudarant pirkimo sutartis, turi taikyti žaliųjų pirkimų reikalavimus, skaičiuojant pagal vertę, nuo visų pirkimų ne mažiau kaip 50 procentų 2022 metais ir ne mažiau kaip 100 procentų – kiekvienais metais nuo 2023 metų.

2022 m. I–III ketvirtį įvykdyta 19 žaliųjų pirkimų kriterijus atitinkančių pirkimų, kurių vertė 184781,40 eurų, kas sudaro atitinkamai 19,4 proc. nuo visų pagal rašytines sutartis atliktų pirkimų skaičiaus ir 23,15 proc. nuo visų I-III ketvirtį pagal rašytines sutartis vykdytų pirkimų vertės.

Rodiklis „**Pirkimų, kuriems taikytas kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijus, vertės /skaičiaus dalis nuo visų pirkimų vertės/skaičiaus, proc.**“ parodo, kokią dalį visų pirkimų sudaro pirkimai, kuriems taikytas kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijus. Jis apskaičiuojamas pagal pirkime taikytą pasiūlymų vertinimo kriterijų kaip pirkimų, kuriems taikytas kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijus, vertės/skaičiaus santykis su visų įvykusių pirkimų verte/skaičiumi pagal pirkimų procedūrų ir per CPO vykdytų pirkimų

ataskaitų duomenis. Siektina reikšmė didėjanti. 2022 m. I–III ketvirtį šis rodiklis buvo 1,5 proc. nuo vykdytų pirkimų skaičiaus ir 9,98 proc. nuo visų I–III ketvirtį vykdytų pirkimų vertės.

Siūlymai:

1. Tikslinga didinti viešųjų pirkimų specialistų kompetencijas vykdant pirkimus, kurių pasiūlymai vertinami **kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijumi**.

2. Sudarant viešųjų pirkimų planą iš anksto numatyti pirkimus, kurių pasiūlymai būtų vertinami ne pagal mažiausią kainą, bet **kainos (sąnaudų) ir kokybės santykio ar sąnaudų kriterijumi**.

3. Organizuoti pasitarimą su Turto ir ūkio valdymo skyriui dėl NVSC valdomo ar nuomojamo nekilnojamojo turto vienetų (garažų, administracinių pastatų) administravimo paslaugų (elektros tiekimas, valymas, pastatų apsauga, draudimas ir kt.) pirkimo poreikio ir šių pirkimų centralizavimo.

4. Nuo 2023 m. sausio 1 d. visose viešųjų pirkimų komisijose privalės dalyvauti bent vienas atestuotas asmuo, turintis viešųjų pirkimų specialisto pažymėjimą. Todėl tikslinga paskirti bent vieną NVSC viešųjų pirkimų specialistą, kuris pasirengtų atestacijai ir išlaikęs egzaminą gautų viešųjų pirkimų specialisto pažymėjimą.
